

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กล่าวถึงการศึกษาในระบบว่า “การศึกษานอกระบบ” เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเน้นที่เนื้อหาและหลักสูตรว่าจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนได้ดำเนินการจัดการศึกษา เพื่อสนองต่อหลักการพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 โดยยึดหลักการปฏิรูประบบบริหารราชการที่มุ่งเน้นการปรับวัฒนธรรมการทำงานของข้าราชการ หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและหลักการปฏิรูปการศึกษาตามกรอบของกฎหมาย ตลอดจนบริบททางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองและปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้กำหนดนโยบาย โดยเน้นพันธกิจที่สำคัญ คือการจัดการศึกษา พื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม และชุมชน เพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ และการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้กับกลุ่มเป้าหมายคือประชาชน โดยทั่วไป โดยกำหนดผลผลิตในรูปของการให้บริการทางการศึกษา และพัฒนาคุณภาพชีวิต และแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพมีนโยบายเพื่อเร่งรัดส่งเสริมและพัฒนาการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาอาชีพที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยมุ่งเน้นการปฏิบัติจริงที่บูรณาการกับวิถีชีวิตให้กับบุคคลและชุมชน เพื่อแก้ปัญหาการว่างงานและส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2546, หน้า 2) โดยการจัดการศึกษาดังกล่าวเป็นการจัดการศึกษาต่อเนื่องเทียบเท่าการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งบุคลากรการศึกษานอกโรงเรียน

เป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพให้กับกลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจที่จะฝึกอาชีพและพัฒนาอาชีพของชุมชนให้ดีขึ้นเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคลเพื่อให้บุคคลสามารถเข้าสู่อาชีพ สามารถประกอบอาชีพ หรือพัฒนาอาชีพของตนได้ อันจะนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน สังกัดสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีนโยบายในการขยายโอกาสทางการศึกษาไปยังกลุ่มผู้เรียนที่ขาดโอกาสหรือด้อยโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียนให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เพื่อพัฒนาสังคมและชุมชนในเขตภูเขา โดยการดำเนินงานต้องมีครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา เพื่อปฏิบัติงานตามหลักสูตรการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา พุทธศักราช 2524 สำหรับกลุ่มเป้าหมายคือเด็กและผู้ใหญ่ชาวเขาจะต้องส่งเสริมให้มีความรู้ในเรื่องการใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวัน คิดเลขเป็นและการประกอบอาชีพ (ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทอง, 2548, หน้า 18)

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพภายใต้การดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน มีการดำเนินการจัดกิจกรรมหลากหลายประเภทตามสภาพของพื้นที่ และความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การดำเนินงานส่วนใหญ่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุน ตามศักยภาพของตนเอง อันเป็นแนวทางที่สำคัญและสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาทางการศึกษา ซึ่งในอนาคตชุมชนจะต้องเป็นผู้ดำเนินการเองโดยใช้ต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เน้นหลักการบูรณาการและปฏิบัติจริงในการเรียน การทำงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนเพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเอง สร้างงาน สร้างรายได้ให้เกิดขึ้น โดยชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมแก้ปัญหา และร่วมกันพัฒนา อันจะก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเป็นชุมชนเข้มแข็งต่อไป

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพจึงมีสถานศึกษาและบุคลากรการศึกษานอกโรงเรียนเป็นผู้ประสานงานและจุดประกายความคิดให้กับชุมชน (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2546, หน้า 42)

หมู่บ้านห้วยวอก ตั้งอยู่หมู่ 15 ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ สภาพภูมิศาสตร์โดยทั่วไปของหมู่บ้านอยู่บนดอยห่างไกลความเจริญ ห่างจากตัวอำเภอจอมทองประมาณ 45 กิโลเมตร ไปในเส้นทางหลวงแผ่นดินระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 31-32 ทางเข้าสู่หมู่บ้านเป็นถนนดินทางลาดชันภูเขา การเดินทางในฤดูฝนจะลำบากมาก การคมนาคมไม่สะดวกในการติดต่อกับทางราชการ หรือการเดินทางไปทำธุระในอำเภอ ในช่วงฤดูหนาวอากาศจะหนาว

เขีนมาก มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 45 คน รวม 12 หลังคาเรือน โดยแยกเป็นชายจำนวน 30 คน หญิง จำนวน 15 คน มีการปกครองโดยคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ดูแลและประสานงานกับหน่วยงานราชการ เพื่อนำนโยบายไปพัฒนาชุมชนให้เจริญยิ่งขึ้นไป และเป็นศูนย์กลางในการกระตุ้นชุมชนให้เกิดการตื่นตัว กระตือรือร้นในการพัฒนาแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะและช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ภายในชุมชน

การจัดการศึกษาสำหรับชาวไทยภูเขา ได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2487 โดยมีหลายหน่วยงานเข้ามารับผิดชอบ เช่น กรมสามัญศึกษา กรมตำรวจ กรมประชาสงเคราะห์ ได้มีการพัฒนาการจัดการศึกษามาจนถึงปี พ.ศ. 2523 ทางรัฐบาลได้มอบหมายให้กรมการศึกษานอกโรงเรียน ทดลองจัดการศึกษานอกโรงเรียน โดยทำหน้าที่จัดกิจกรรมการศึกษาในชุมชนชาวไทยภูเขาขึ้นเป็นครั้งแรกซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญคือ เพื่อแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงของประเทศ และปัญหาการปลูกฝิ่น โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนซึ่งเกิดปัญหายาเสพติดที่ อาจจะเป็นการผลิตหรือการเสพ ในด้านปัญหาสิ่งแวดล้อมมีการทำไร่เลื่อนลอย มีการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อใช้เป็นแหล่งทำกิน ส่วนปัญหาสุขภาพอนามัยในชุมชนชาวเขามีปัญหาด้านสุขภาพอนามัยเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างจากสถานบริการด้านสุขภาพทำให้เกิดโรคภัยที่เกิดจากการขาดสารอาหาร และปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเพราะเป็นพื้นที่ชาวเขาเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกล การคมนาคมลำบากคั้งนั้นทำให้การค้าขายผลผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวเขา จึงค่อนข้างลำบากและได้ราคาไม่ดี (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่, 2548, หน้า 3)

ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2539 โดยศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่ มีการส่งครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนเข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับเด็กและผู้ใหญ่ โดยใช้หลักสูตรการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตพื้นที่สูงที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมการรู้หนังสือ การพัฒนาอาชีพ พัฒนาทักษะชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ครูผู้สอนเป็นผู้ทำหน้าที่ให้บริการ ส่งเสริมสนับสนุนประสานงานในพื้นที่ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทุกประเภท ทั้งนี้เนื่องจากเป็นชุมชนชาวไทยภูเขาอยู่ห่างไกลจากชุมชนเมือง จึงทำให้ชุมชนดังกล่าวขาดโอกาสที่จะได้รับการดูแลช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการบริการ การส่งเสริมสนับสนุน และการพัฒนาอาชีพพัฒนาทักษะชีวิตให้กับชุมชนชาวไทยภูเขา จึงเป็นหน้าที่สำคัญของการศึกษานอกโรงเรียนที่เข้าไปดูแลและรับผิดชอบ นอกจากนี้จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของชุมชนพบว่าชุมชนบ้านห้วยวอกมีอาชีพทำนา ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพหลัก มีผลผลิตเพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวันเท่านั้น ไม่มีอาชีพเสริมอื่น ๆ เศรษฐกิจโดยรวมของชุมชนไม่ดี เนื่องจาก

การคมนาคมไม่สะดวก ทำให้การช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นไปด้วยความล่าช้าและขาดโอกาสในการได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน โดยเฉพาะการส่งเสริมด้านอาชีพยังไม่มี การส่งเสริมในเรื่องนี้อย่างจริงจัง ดังนั้นผู้ศึกษาในฐานะครุการศึกษานอกโรงเรียนจึงเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพซึ่งมีส่วนในการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพของกลุ่มเป้าหมายคือให้คนในชุมชนชีวิตความเป็นอยู่และมีรายได้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้นและนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามลำดับ จากปัญหาดังกล่าวนี้ทำให้ผู้ศึกษามองเห็นความจำเป็นที่จะเข้าไปจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพในชุมชนบนพื้นที่สูงเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ : กรณีศึกษาศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อได้แนวทางในการจัดการศึกษาและพัฒนาอาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนบนพื้นที่สูงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตด้านประชากร ประกอบด้วย
  - 1.1 นักศึกษาผู้ใหญ่ ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่
  - 1.2 ครูนิเทศก์ ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่
  - 1.3 หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
  - 1.4 ผู้นำชุมชนบ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย
  - 2.1 สภาพปัญหาและความต้องการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ของศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่

- การรวมกลุ่ม
- การสร้างเครือข่ายอาชีพ
- การจัดกระบวนการเรียนรู้

2.2 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่

- การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- การรับความรู้จากวิทยากร
- การศึกษาดูงาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

แนวทาง หมายถึง ทิศทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของกลุ่มชาวไทยภูเขาบ้านห้วยวอกในการประกอบอาชีพ

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะของผู้ที่จะประกอบอาชีพเสริมที่สามารถทำรายได้เพิ่มขึ้นให้กับอาชีพหลัก

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา หมายถึง ศูนย์บริการทางการศึกษา ส่งเสริมสนับสนุนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ทุกคนในชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสังคมและชุมชนของตนเองอย่างยั่งยืน และให้บริการการศึกษาแก่ทุกคนในชุมชน รวมทั้งเป็นสถานที่ฝึกอาชีพและเรียนรู้อาชีพของชุมชน

นักศึกษาผู้ใหญ่ หมายถึง นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนที่เป็นประชากรในพื้นที่บ้านห้วยวอก และมีอาชีพต่าง ๆ เช่น ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ มีความต้องการที่จะฝึกอาชีพเพิ่มเติมเพื่อการพัฒนาอาชีพของตนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ทราบสภาพปัญหาและความต้องการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่
2. ทราบแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่
3. เป็นข้อมูลเบื้องต้นแก่หน่วยงานศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภोजอมทอง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาอาชีพให้กับกลุ่มเป้าหมาย